



Çeviri:

Yarım Kimliğin Oluşmasının Yolu - Rusya'nın Tarihine Avrupa Merkezci  
Bir Yaklaşım (Rus Tarihinin Yeni Eğitim Konseptinin Analizi)\*

Dmitry SEMUSHIN\*\*

Türkçeye Çeviren: Nigar MEHERREMOVA CENGİZ\*\*\*

---

\* Европоцентристский подход к истории России - путь к формированию квази идентичности  
Анализ Концепции нового учебно-методического комплекса по отечественной истории,  
<http://www.regnum.ru/news/polit/1750992.html> Erişim tarihi: 28 Aralık 2013.

\*\* Dmitry Leonidovich Semushin (Дмитрий Леонидович Семушин)- Arkhangelski tarihçi, Tarih bilimleri  
doktoru, Kuzey Rusya tarihi coğrafya uzmanı, atlas-kitap olan "Kuzey Rusya, Uzay ve Zaman,  
Arkhangelsk: Küçük Korely, 2010" yazarı. Arkhangelsk'teki Pomor Devlet Üniversitesinde daha önce  
çalışan bir akademisyen olan yazar, buradan siyasi sebeplerle ayrılmış ve Macaristan'a gitmiş, halen  
oranın vatandaşı olarak yaşamını sürdürmektedir. Pomorlarla (Arkhangelsk bölgesinde yaşayan bir  
etnik kimliktir) ilgili pek çok akademik kitap ve makalesi yayınlanmıştır. Bkz.  
[http://www.cherkessia.net/makale\\_detay.php?id=3517](http://www.cherkessia.net/makale_detay.php?id=3517)

\*\*\* Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Öğrencisi.



"Avrupa... - son derece güzel, her türlü meyveler, ağaçlar ile dolu ve son derece verimli bir ülke. Ona ölümlülerden yalnız bir kral sahip olmaya layıktır" –

Herodot. Tarih. Yedinci kitap. Polyhymnia

Yaşadığımız dünyanın, (Ecumene) üç bölümden oluştuğu fikri Antik Yunanlardan gelmedir. Onlara göre bu, Avrupa, Asya ve Libya'dır. Ellada<sup>1</sup> kimliğindeki Avrupa, Aristo'nun fikrinde özgür insanlardan, Asya özgür insanların kölesi olmak için yaratılmış kölelerden oluşmuştur. Barbar Asyalılar - Helenlerle kıyasladığımızda, kurallarla adaletle tanışmamış, ilme ve yüksek sanata yetenekleri olmayan, düşük ve farklı bir varlıktır. Ancak, Avrupa'nın kuzey ve doğu sınırları antik coğrafyacılar tarafından bilinmiyordu.

<sup>1</sup> Yunanistan'ın Yunanca adı (ç.n.).

Sınırlara gelince antik bilim adamları tarafından dünyanın bir parçası ya nehirler arasında- Nil ve Tanais (Don) ya da Kızıldeniz ve Akdeniz arasında, Hazar ve Pontus arasında, denizler arasında köprü olarak tanımlanır. Bu nedenle coğrafyacı Strabon<sup>2</sup> döneminde (M.Ö.63/64-M.23/24) antik coğrafya biliminde Avrupa'nın kuzey doğusunu Asya'dan ayıran nehrin Tanais (Don) Nehri olduğu fikri hâkimdi. Avrupa'yı Asya'dan Ural Nehrinin ayırdığı fikri oldukça geç -1720 yılında- doğmuştur ve Rus bilim tarihinin kurucusu ve coğrafyacı Vasili Tatişev'e<sup>3</sup> (ölümü1750) aittir. Bu coğrafi yaklaşım Petro'nun reformları döneminde doğdu ve Rusya'nın modernizasyon ideolojisi ile bağlantılıydı. Rus medeniyet bilincindeki kararsızlıktan Petro dönemi sorumludur, özellikle Tatişev tarafından ortaya konan coğrafi paradigma uygarlık bilinci soyutlaması açısından önemlidir.

Artık iki yüzyıldır - Slavofil<sup>4</sup> ve batıcıların tartışma zamanından-bizi coğrafya aydınlatıyor. Erken ortaçağ coğrafyası kutsal yazıtlarla belirleniyordu. Bu kroniklere göre geçmiş yıllar (XII yüzyıl başları) Rusya, İskandinavya ile birlikte Batı Avrupa Yafet<sup>5</sup> bölgesine aittir. "Direklerin yerleştirilmesi ve dillerin ayrımında Sam'ın oğullarının mirası Doğu ülkeleri, Ham'ın oğullarının Gün ortası ülkeleri, Yafet'in oğullarının Batı ve Gece Yarısı Ülkeleridir. Yafet bölgesinde Rus, Çyud<sup>6</sup> ve diğerleri yaşar".<sup>7</sup> Sonradan Rusların Avrupalılardan farkı problemi ruhların kurtuluşu açısından çözülmeye başlandı. Ortaçağda Avrupalıların bakış açısına göre Avrupa Hristiyan dünyasının ta kendisiydi. Bu paradigmada 17. Yüzyılda Avrupa'da "Ruslar Hristiyan midir" sorunu aktif olarak tartışılabiliyordu. Rusların hizipçi olduğu görüşü o dönemde evrenseldi. Ruslara gelince onlar Avrupalıların kâfir ve kendilerini gerçek Hristiyan- Ortodoks olduğuna inanıyorlardı. Bu arada dünyanın parçalara ayrılmasının dini konseptinin Avrupalılar ve Ruslar arasında kültürel bölünme açısından yeterli olduğuna dikkat çekelim.

---

<sup>2</sup> Roma Cumhuriyeti döneminin Yunan tarihçi, coğrafyacı ve filozof (ç.n.).

<sup>3</sup> Rus tarihçi ve coğrafyacı, bilim adamı (ç.n.).

<sup>4</sup> XIX. yüzyılda Rusya'da batılılara karşı olan aydınlara verilen isim (ç.n.).

<sup>5</sup> Rivayete göre Nuh peygamberin 3 oğlundan biridir (ç.n.).

<sup>6</sup> Fin-Ugor kabileleri ve halkları için eski Rusların kullandığı toplu isim, Baltık-Fin Grubu (ç.n.).

<sup>7</sup> Burada Rus kroniklerinden bir alıntı yapılmıştır (ç.n.).

2013 Kasım-Aralık Kiev Meydan faktörü kültürel seçim problemini, eski SSCB ülkelerindeki milli kimlik farklılıkları krizi kadar bir kez daha gözler önüne sermiştir. Meydan sakinleri kendilerini “özgür Helenler”<sup>8</sup> olarak tanımlarken “ gerçek Helenler” onları “barbarlar” olarak görüyorlardı. Zamanımızın ironisi: “Gerçek Helenler” kendi doğalarını onlara terk etmek bir kenarda dursun bu “barbarları köle olarak bile kabul etmemektedirler.

Rusya'da 2013 yazından beri aktif olarak yeni ortak tarih ders kitabının sorunu ele alınmaktadır. Rus Tarih Cemiyeti sitesinde Ekim 2013 sonunda "Rus tarihinin yeni eğitim kompleksinin konsepti" yeni ve tek tarih ders kitabının çerçevesini oluşturan bir projesi yayınladı.<sup>9</sup> Tarihi ve kültürel standart okullarda tarih eğitiminin "bilimsel temeli" içeriğidir. Tarihi ve beşeri çalışmanın derinliği düzeyinde - tabana ve profile uygulanabilir.

Kendi yaratıcıları tarafından öngörüldüğü şekilde, Rusya Federasyonu ortak bir kültür ve tarihi çevrenin oluşumuna odaklanmıştır. Ancak, konseptin yaratıcıları giriş bölümünde sadece bize göre yeterli olmayan bir "ulusal kimlik kazanmak amaçlı sürekli bir işlem" ve "yurttaşlık kimliği" sorunundan söz ediyorlar. Çünkü "ortak kültürel ve tarihi mekân" “ortak yaşam alanı” demek değildir -son 20 yıllık deneyim bize Avrupa tarzı bir ulus yaratmanın zorluğunu, fakat medeniyet alanını yarattığımızı göstermiştir.

Yazının devamında Rus öğrencilerin “kültür kimliği ve kamuoyunun oluşumu” sorununun bakış açısından "Rus tarihinin yeni eğitim konsepti"nin seçilmiş paragrafları ile ilgili görüş bildirilecektir. Bunun için kapsamlı alıntıya başvurulacaktır.

Kompleksin birinci bölümü - “Antik Rusya’dan Rus devletine”- şu paragrafla başlar: “6-7. yüzyılda ve Avrasya kıtasını zapt eden büyük göç hareketlerinin son aşaması olan Slavların doğu Avrupa ovasında yerleşmesi ile Slavların doğu kolu meydana geldi. Doğu Avrupa’da her birinin kralı olan bir düzine Slav toplulukları kuruldu. Eski Rus devleti Avrupa’nın en büyüklerinden biri oldu ve uluslararası ilişkilerde önemli bir rol oynamaya başladı”. Gördüğünüz gibi ortak tarih kitabında hemen “Doğu Avrupa Ovası” ve “Doğu Avrupa’da” gibi kavramlar tanıtılmaya başlandı.

---

<sup>8</sup> Özgür Yunanlar (ç.n.).

<sup>9</sup> Rus tarihinin yeni eğitim kompleksi konseptinin tam metni için: [http://rushistory.org/wp-content/uploads/2013/11/2013.10.31-Концепция\\_финал.pdf](http://rushistory.org/wp-content/uploads/2013/11/2013.10.31-Концепция_финал.pdf)

Doğu Avrupa kavramı doğal olarak batı ve merkezi Avrupa'nın varlığını gerektirir. Paragraftan –Doğu Avrupa'nın merkezi Avrupa'dan sözde "Curzon Hattı"<sup>10</sup> -Bug ve San nehirleriyle ayrıldığını anlamak zor değil. Yeni dönemdeki Rusya'nın tüm düşmanları -Karl Marks'tan Hitlere kadar Rusya'nın Avrupa'dan kovulmasını hayal etmişlerdir. Konseptin yaratıcıları terimi bağıl-değişken olarak sunuyorlar. "Doğu Avrupa" terimi kesin sınırlara sahip değildir ve parlak siyasi imalar taşıyor. Okul eğitimi sürecinde jeopolitik kavramların inceliklerini anlamak asla mümkün değildir. Fakat öğrencide temel uygarlık bilinci bölünmenin oluşması için ivme kazandırıyor. Tabii ki okullarda coğrafya derslerinde Avrupa ve Asya arasında sınırlar gösterilip, son zamanlarda ortaya çıkan yapay "Doğu Avrupa" ve "Doğu Avrupa Ovası" kavramları açıklanabilir. Burada belki de Doğu Avrupa yerine Rus Ovası kullanmak daha doğru olurdu.

Ve yine de, öğrencinin zihninde Rusya'nın Avrupa'nın, doğu ucunda ayrılmaz bir parçası olduğu fikri oluşturuldu. Ayrıca, eski "Rus devleti Avrupa'nın en büyüklerinden biri oldu" fikri iddialar arasındadır. Bu hükümlerin ön düşüncesinin koşulu Rusya'nın Asya kısmından kurtulması durumunda yine "en büyük" olacağı yargısı yer almaktadır. "Çünkü daha önce öyle olmuştu" bunu ders kitabı yazıyor. Özel olarak, böyle bir senaryo akademisyen Yuri Pivovarov<sup>11</sup> ve yazar Yevgeniya Albats'ın<sup>12</sup> hayalidir. Bizim bakış açımızdan bakıldığında belli bir bölümde öğrencilere şunu iletmek önemlidir: Kadim Rusya antik Ecumene'nin<sup>13</sup> dışında, daha önce insan uygarlığının olmadığı bölgede yaranmıştır. Birilerine önemsiz gibi gözükse de modern Avrupa'nın arazisinde günümüzde Roma surlarının her iki tarafında yatan aşikâr kültür farklılığı görülmektedir. Hangi tarafın büyük gelişme gösterdiğini anlamak zor değildir. Kültürel açıdan bakıldığında kadim Rusya arazisi hiçbir zaman Roma hükümdarlığını

---

<sup>10</sup> 1919-1920 Sovyet-Polonya Savaşı'nda SSCB ve Polonya arasında ateşkes hattı olarak önerilen ayırım çizgisi (ç.n.).

<sup>11</sup> Rus tarihçi ve akademisyen, siyaset bilimci, Sosyal Bilimler Bilimsel Bilgi Enstitüsü'nün (INION) 27 Nisan 2015 den itibaren direktörü, Moskova Devlet Üniversitesi profesörü, MGIMO ve Rusya Devlet İnsani Üniversitesi bilimsel direktörü (1998-2015) "Rokkanovskoy Ödülü" sahibi (2015) (ç.n.).

<sup>12</sup> Rus araştırmacı gazeteci, siyaset bilimci, yazar ve radyo sunucusu (ç.n.).

<sup>13</sup> Grekçe οἰκουμένη (oikoumene) kelimesinden gelir, anlamı "Yerleşilmiş Dünya'dır ve bununla Roma İmparatorluğu kastedilirdi (ç.n.).

tanımamıştır. Rusya'nın Roma imparatorluğu ve onun selefi Hristiyan dünyasının dışında bir alanda yer aldığını vurgulamak gerekir.

Rus tarihinin yeni eğitim konseptinin devamında okuyoruz:

“10. yüzyıl sonunda Rusya’da Hristiyanlık –doğu ve Ortodoks versiyonunda kabul edildi. Bu ülkenin kültürel gelişimini ve zamanın dünya haritasında insan temsilleri üzerinde hayli etkili olmuştur. Devlet oluşumu ve Hristiyanlığın kabulü 1. yüzyıl sonunda Avrasya kıtasını saran Politogenesis<sup>14</sup> ve Hristiyanlaştırma sürecinin ayrılmaz parçasıdır”. Avrasya kıtasının Avrupa ve Asya’nın tamamını kapsadığı yargısını -Çin, Hindistan, Hindi-Çin bölgesini hatırlarsak-kabul etmek oldukça zordur. Diğerlerine “Rusya’nın Hristiyanlığı kabulünden sonra kültür dünyasına kabul edildi” fikrine katılabiliriz. Bu gerçek medeniyetin doğuşunu simgeliyordu. Ama burada, bir taraftan öğrencilere Katolikliğin ve Ortodoksluğun farkını anlatmak gerekir. Fakat bunu Hristiyanlığın türevi olarak anlatılması doğru değildir. Ortodoksluk Rusların Greklerden karar vererek benimsediği “doğru öğretim”, bir varyant değildir, Hristiyanlığın temelidir (bu konuda tolerans gösterilemez). Bu konuda şüphe ve tartışmalar okul müfredatında olamaz.

Kadim Rus devletinin sosyoekonomik ve sosyolojistik çizgisi kendine has özelliklere sahip olsa da Polonya, Macaristan, Çek Cumhuriyeti gibi komşu Avrupa devletleri ile benzerlikler gösteriyordu. Bu iddia, eski Avrupa’nın bakış açısından bakıldığında, Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan’ın ancak XI yüzyılda Hristiyan dünyasının “barbar çevresinden” çıkarıldığı ve onların Avrupa’ya aitliği (Çekler istisna olmakla) geç ortaçağda bile Avrupalılar tarafından sorgulandığı şartı ile kabul edilebilir. Dönemin meşhur tezi: Soru: Avrupa nerede bitiyor? Cevap: hemen Viyana’nın doğu kapılarında.

“13. yüzyıl ortalarından 15. yüzyıla kadar Rusya’nın kaderinde köklü değişimler zamanıdır. Doğu Avrupa’nın ve kuzey Batı Asya’nın en güçlü devleti Altın Orda<sup>15</sup> oldu”. Demek ki Altın Orda, Çini bile ram etmiş bir Moğol imparatorluğu ulusu değil, Doğu Avrupa ve Asya'nın kuzey-batı kesiminin bölünmüş mekânındaki devlettir. Son durum

---

<sup>14</sup> Bir devlet, ya da bunun bir analogunu meydana getiren toplumun siyasal alt sisteminin oluşumunu ve gelişimini inceleyen anlayış (ç.n.).

<sup>15</sup> Bir Türk-Moğol hanlığı (ç.n.).

nedir? Herhalde modern Batı Sibiryası. Ama Altın Orda'nın terkinde modern Orta ve Merkezi Asya olan Harezmi de vardı. İşte biz yine "Bug'dan<sup>16</sup> Ural'a Doğu Avrupa"- suni Petro konsepti ile karşı karşıyayız. Ordu'nun arazi kökleri kendi içerisinde Avrupa ve Asya ayrımı yapmayan büyük bozkırdır. Böylece göçebelerin tüm kültürü için Avrasyacı<sup>17</sup> ideologlar tarafından belirsiz ve kusurlu bir terim geliştirildi: "Avrasya".

Devamında okuyoruz: "Novgorod ve Pskov'da batı Avrupa kentsel komünleri ile benzerlik gösteren cumhuriyet sistemi kuruldu". Bu tamamen yanlıştır. Avrupamerkezci ideoloji bizim tarihçiliğimizde Rusya'da liberalizmin doğuşundan beri sürekli üretilmektedir. Yayınlanmış Büyük Novgorod belgeleri kompleksi, Novgorod devletinin başında 1263 yılından itibaren büyük dük Vladimirskii'nin olduğunu (14. yüzyıl başlarından itibaren-bütün Rusya'nın büyük dükü) ispatlamaktadır.<sup>18</sup> Novgorod Altın Orda'nın uzak periferisi olmakla birlikte Ordu'ya dâhildi. Altın Ordu'dan onay alan her büyük dük otomatik Novgorod dükü sayılmaktaydı. Dük'ün Veçe tarafından seçilmesi bu dönemde Novgorod'da uygulanmamaktaydı. Büyük kral, vali aracılığıyla Novgorod'daki görevini gerçekleştiriyordu. Büyük dükü temin etmek için Novgorod toprakları arazisinde kompakt topraklar-dük toprakları vardı. Büyük dükün Novgorod toplumu ile ilişkileri, Rusya'nın geri kalanından farklı olarak mukaveleye dayalı inşa ediliyordu. Novgorod'un batı Avrupalı şehir komünleri ile benzerliğini iddia eden yalan fikirler mevcuttur. Petersburglu tarihçi İgor Froyanov<sup>19</sup> Okulu ile birlikte Novgorod toplumunun Achaeen çağının<sup>20</sup> kentleri ile tipolojik benzerliklerini savunuyorlar. Bu konseptte kendi sosyal-ekonomik göstergileri ile arkaik Novgorod, Venesya, Hamburg, Cenova, Bremen 'e değil, Miken'e, Tirin'e ve Truva savaşı sırasındaki Pulos'a benzemektedir.

Ulusal ve kültürel kimliğimizin temelini teşkil eden milli ortaçağ çalışmalarının esas sorunu Avrupa medeniyetinden alınan ve bize yabancı olan cirolarla faaliyet

---

<sup>16</sup> Ukrayna'nın ortasından batı kesimine doğru akan bir nehir. Narev Nehri'nin sol kolu (ç.n.).

<sup>17</sup> Avrasyacılık, ilk Rus mülteci dalgasının (1917 Rus Sosyalist devriminden sonraki göçmenler) ideolojik ve toplumsal politik hareketidir. Bu hareket, Rus kültürünün Avrupalı bir kültür olmadığını kabul eder. Rus kültürünün, dünya kültürleri arasında Batı ve Doğu kültürleri özelliklerinin eşsiz bir karışımı olduğunu, bu yüzden aynı zamanda, hem Batıya hem de Doğuya ait olmakla beraber, gerçekte, ne Batı, ne de Doğu kültürü olduğunu iddia eder (ç.n.).

<sup>18</sup> S.N.Valk. 1949. Novgorod ve Pskov belgeleri. EdM. L.

<sup>19</sup> Sovyet ve Rus tarihçisi, Tarihi Bilimleri Doktoru. Sosyal aktivist ve yazar. Tarih profesörü (ç.n.).

<sup>20</sup> Achaeen çağı - M.Ö. 1500-1100 yılları arasında Mora yarımadasında dönem (ç.n.).



göstermesidir. Sürekli bir anlam karmaşasına bu sebep olmaktadır. Rusya'nın yeni tarihinin yazımı için her şeyden önce kendi tarihi kaynaklarımızdan seçilmiş bilgiler üzerinde sıkı bir çalışma gerekmektedir. Sadece bir kelimenin hangi anlama geldiğini belirleyebilmek gerekmektedir. Bundan sonrası anlama aşamasıdır. Mevcut olay üzerinde böyle bir iş "Novgorod Cumhuriyeti" olgusunun tarihimizde bir karşılığı olmadığını gösterecektir.

Devamında okuyoruz: "15. yüzyılda Doğu Avrupa'nın siyasi haritası Moğol istilasından önce olandan çok farklı görünüyordu... Büyük Moskova dukalığı temelinde oluşmuş tek Rus devleti, 15. yüzyılda Orda hâkimiyetinden kurtulmuş, Avrupa'da arazi bakımından büyümüş ve uluslararası ilişkilerin Avrupa sistemine girmişti".

Öte yandan Avrupa'da bu sürece farklı bir bakış açısı ile bakılmaktadır: 15. yüzyılın ikinci yarısında Hristiyan dünyasının (Avrupa) sınırlarında iki despotik imparatorluk oluştu: Avrupa'ya sistematik askeri baskı yaparak arazilerini ele geçiren Rus ve Osmanlı İmparatorluğu. Onların inandıkları üzere Osmanlı İmparatorluğu Avrupalılar tarafından 1682 yılında Viyana'da durdurulmuş ve 1921 de bitirilmişti, Rus imparatorluğu ise 1991'de. İşte "uluslararası ilişkilerin Avrupa sistemi". Rusya bu sisteme Avrupalılar'da rahatsızlık yaratan, Avrupa için yabancı ve düşman unsur olarak girmiştir. Sonrasında Rus sisteminin temeli-XV yüzyılda Rusya'da kurulan askeri hizmetkârlara dayalı mutlak toprak hâkimiyetidir. Dönemin feodal Avrupa'sını değil Osmanlıyı daha çok hatırlatıyordu. Burada Rusya'da XIV-XV yüzyılda temel anlayış olan "Egemen Mahkemesi'nin (kamu hizmetinin üniversal işlevsel sistemi) teklif olunan eğitim konseptinde yeterli derecede aksedilmediğini vurgulamak gerekir.

"Rus devleti ulusların farklı medeniyet ve dini terimlerin barış içinde deneyim kazanmış çok uluslu bir güç olarak oluşturuldu... Pskov, Smolensk ve Ryazan arazi ilavesi ile 16. yüzyılın ilk üçte birinde, birleşik Rus devletini oluşumunu tamamlamıştır. Rusya 15-16. yüzyılda parçalanma sürecinin yerini milli devletlerin oluşma sürecine bıraktığı İngiltere, Fransa ve İspanya gibi Avrupa devletleri ile ortak tarihsel gelişim göstermiştir. Otokrasi sınıfsal kurumlar ile – 16. yüzyılda periyodik olarak toplanan "Zemski Sobor"lar<sup>21</sup> ve yerel toprak yetkilileri ile varlığını devam ettiriyordu". Birincisi

---

<sup>21</sup> XVII yüzyılın sonuna kadar XVI Rus krallığı döneminde orta ile yüksek kast temsilcisi kuruluşlar, (şerfler hariç) nüfusun bütün kesimlerinin temsilcilerinin, siyasi, ekonomik ve idari konuları görüşmek üzere bir araya geldiği toplantı (ç.n.).



burada “imparatorluk” terimi yerine “çokuluslu güç” teriminin kullanılmasında belli bir çekingenlik sezilmektedir. Sonrasında Rusya’da konsept yazarlarının fikrinde “çokuluslu güç”, Avrupa’da ise “milli devletler” yaranmaktadır. Ortak olan nedir? Konsept derleyicilerine göre Rusya I Petro zamanında imparatorluk olmuştur. Bunun böyle olmadığı aşikârdır. Bizim devletin kurucusu 3. İvan artık kendisini "Kral" (Cesar) olarak adlandırmıştı. Onun iktidarı döneminde çokulusluluk faktörü vurgulanmıştır. Danimarka krallığı ve Livonian Orderi <sup>22</sup> 3. İvan’ın kraliyet statüsünü tanımıştır. Diğer önemli detay. Bize yine Rusya’nın yeni tarih döneminde Avrupa yoluyla ilerlediği fikrini teklif ediyorlar. Avrupa çizgisi üniversal olarak düşünülmektedir ve Rusya’nın bu yolu mutlaka geçmesi gerektiğine inanılmaktadır. Yanlışın Avrupamerkezci yöntembilim sayesinde olduğu barizdir. Böylece özellikle “Zemski Sobor” (yurt çapında toplantılar) Avrupai anlamda sınıfsal kurumlar değildi ve bu sınıf anlayışı Rusya’da o dönemde yoktu. O zamanlar bütün Rusya nüfusu devletle ilişkileri çerçevesinde belirleniyordu- hizmet edenler ve vergi ödeyenler. “Zemski Sobor”ların Avrupa parlamentolarıyla ortak hiçbir yönü yoktur-onlardan parlamenter sistem doğmadı.

Devamında okuyoruz: “Çar hâkimiyeti belirgin despotik karaktere sahipti... Monarşinin güçlendirilmesi ve ülkenin merkezileşmesi merkezi kontrol sisteminin yaratılmasına katkıda bulunanlar- çara tamamen bağımlı hizmet vermektedir. Benzer süreçler mülkiyetçi eğilimlerin paralel gelişimi ve sınıfsal temsilin politik öneminin artması 16-17. yy. Fransa, İngiltere ve İspanyada devam ediyordu”. Avrupa ve Rusya’da süreçler benzer ise, hatta “sınıfsal temsilin artan siyasi önemi” devam ediyorsa, burada gelişmekte olan “despotluk”-mutlak güç, otokrasinin ne önemi var? Ve bu despotizm ne kadar benimsenmiştir? Nasıl tutunmuştur? Cevap yok. Âmâ öğrencilerin zihinlerinde Rusya’ya sürekli olarak düşmanları tarafından uygulanan apaçık negatif görüş-despotizm kavramı yaratılmış oldu. Konseptteki bu Avrupa merkezci paragraf çok komiktir: “Rusya’nın XVII yüzyılda okyanus ticaret yollarından uzak kalması dönemin İspanya, İngiltere ve Hollanda gibi büyük deniz güçleri ile aynı çizgide gelişmesine izin vermedi.” Yazarlar herhalde tersi bir durumda Rusya’nın denizaşırı bir sömürge imparatorluğu kurarak Afrika ve Amerika kıtaları arasında zenci ticareti yapacağını tahmin ediyorlar. Âmâ örneğin Osmanlı imparatorluğu, İran, Çin - bunlar hepsi deniz ticaret yollarından mahrum olmasalar da “büyük deniz güçleri”

---

<sup>22</sup> Mesih’in Livonia Şovalyeleri Kardeşliği.1237-1562 yıllarında Katolik Alman Haçlı Örgütü (ç.n.).

doğrultusunda nedense onların adları yoktur. “Rusya'nın Toplumsal Gelişimi tümüyle Doğu Avrupa ülkeleri (Alman toprakları, Rzeczpospolita Polska<sup>23</sup>) gibi o dönemde serflik düzeninin güçlenmesi süreci ile çakışmaktadır”. Burada tekrar bizim öğrencilerimize olguya Avrupamerkezci bakış açısı sunulmaktadır. Bu arada Elbe'den<sup>24</sup> Merkezi Avrupa'ya “serflikin ikinci evresi”, Rusya'da köylülerin toprak ağalarına ve manastırlara bağımlılığı dış benzerlik açısından farklı idi. Olgunun dış benzerlik açısından temel noktası - aynı değildir. Orta Avrupa'da, feodal ilişkiler özel arazi mülkiyeti temelinde gelişmiştir. Rusya'da ise, diğerlerinin eriten devlet temelinde. Hatta Petro ve devam eden toprak reformları doğrultusunda bile özel arazi mülkiyeti kurmak mümkün olmamıştır. Özel arazi mülkiyeti Rusya'da kurumsallaşmış değildi. Aksi takdirde 1861 reformu imkânsız olurdu. Rusya'da ve merkezi Avrupa'da serflik ideolojisinin kimliğini onaylamak için konseptin yazarları serflik düzenini köylülüğe münhasır bir uygulama ölçüsü olarak düşünüyorlar.

“Baltık denizine çıkmak uğruna uzun ve başarısız Livonya savaşının neden olduğu ekonomik ve sosyal kriz köylülük esaretinin başlangıcına sebep olmuştur” yazıyorlar. Bu esasında kusurlu bir kavramdır. 1. Petro döneminde bütün yaratılmış sınıflar-zorunlu hizmetleri dâhil olmakla- arazi sahiplerinin köleleştirilmesi, tekrar devlet tarafından doğrulandı.

“18. yüzyıl Rusya'ya birçok devletin er ya da geç aynı tarihsel aşamaya girdiği, Avrupa'nın genel gelişme yönüne tekabül eden yeni tarihsel dönemi açtı. Rusya nihayet uluslararası ilişkiler sisteminin önde gelen güçlerinden oldu. Rus imparatorluk sarayı ise Avrupa'da en görkemlilerden oldu”. Yani Petro'nun reformları Rusya'yı bir Avrupa ülkesi yaptı. Fakat 19. yüzyılda Rusya yine Avrupa standartlarını karşılamamaya başlıyor: “19. yüzyıl Avrupa çerçevesinde sosyal hukuki fikri, kurumsal, ekonomik yeniden yapılanmanın dönemidir. Bu dönem sanayi toplumunun oluşumu ve onayı, hukuk devletinin ve sivil toplumunun tescillenmesi, ulusların ve ulus devletlerin yükselişi, Avrupa imparatorluklarının düşüşünün başladığı dönemdir. 19. yüzyılda muasır toplumun temel kurumları -demokrasi, sivil toplum, sosyal güvenlik, sosyal eşitlik, popüler kültür oluşuyor. Rusya bu akımda istisna değildi. Ancak onun evrim

---

<sup>23</sup> Leh devletinin geleneksel ve resmi adı (ç.n.).

<sup>24</sup> , Orta Avrupa'nın en büyük nehirlerinden biri. Çek Cumhuriyeti'nin kuzeyinde Polonya sınırına yakın 1400 m yüksekliğindeki Krkonoše (Giant) Dağı'nın zirveye yakın bir noktasından doğan nehir Almanya topraklarından geçtikten sonra Kuzey Denizi'ne dökülür (ç.n.).

özellikleri bu süreçte istibdadın siyasi rejim olarak korunması ve bağımsız siyasi kurumların çakışması şeklindedir. Rus yaşamının karışık sosyal, siyasi ve ulusal problemleri gittikçe ağırlaşan dış politika açısından çözülmekteydi. Rusya büyük bir Avrupa gücü olarak uluslararası çatışmalara müdahil oldu ve olgunlaşmakta olan blok sisteminde yerini aramak zorunda kaldı, bu nedenle dünya savaşı kaçınılmaz oldu... Neredeyse aynı anda 4 imparatorluk - Rus, Avusturya Macaristan, Alman ve Osmanlı imparatorlukları çöküşe uğradı". Böylece 19. yüzyılda Rusya'nın Avrupa ülkesi olmasını iktidar "kurumları" engelledi ama Rusya buna rağmen "büyük Avrupalı güçtür". 1905-1917 yıllarda bu kurumların değişme teşebbüsleri felaketle sonuçlandı. Neden? Avrupa merkezci ideolojiye odaklı eğitim kuramı bunu izah edemez. Aslında şimdi deneyi tekrarlıyorlar ama sonuç hep aynı olarak kalıyor.

Rusya ve Avrupa 1840'li yıllardan itibaren kamusal tartışmaların merkez noktası haline gelmişlerdir. Avrupa perspektifi fikri Rus kamuoyunda büyük Rus devrimi öncesinde 1905-1921 yıllarında mevcut olmuştur ve şimdi de varlığını sürdürmektedir. "Kurumlara" gelince, bizim "liberallerin" düşüncesine göre parlamentoyu çok partili hale getirince Rusya sonunda Avrupa ülkesi olacaktır. Ancak 1990-2000 gibi, 1917-1921 yılların deneyimi, bu gelişmenin önündeki en önemli engelin kurumlar değil, temel parametreleri Avrupalı olmayan toplumun ta kendisi olduğunu gösterir.

Ve ardından Avrupa imparatorluklarının "gün batımı" ve "çöküşü" eğitim kompleksinde toplumsal sosyal eğilimin bir sonucu olarak görülmektedir. Hemen Perestroyka<sup>25</sup> döneminin basmakalıp ifadesi akla geliyor "bütün imparatorluklar dağılır". Bu arada, tarihsel gerçeklikte bu sonuç bahsi geçen İmparatorlukların dünya savaşında yenilgisi ve diğerlerinin zaferi ile ilişkiliydi. Anlamlıdır ki konseptte, metnin devamında Sovyet döneminde "Avrupa" kelimesi kullanımdan düşmektedir, hatta SSCB'nin Büyük Vatanseverlik Savaşını onlar Avrupa'yla değil, ulusal devletle - Almanya ve onun müttefikleriyle-ulusal devletlerle hatta uydurulmuş imparatorlukla- 3. Reich'le<sup>26</sup> çatışma olarak göstermektedirler. Bu yönüyle konseptteki Avrupa ve Rusya ilişkilerinin tanıtımı bir daha kusurlarını sergilemektedir. Yine Avrupa'da- Avrupa birliği

<sup>25</sup> SSCB'de 1980'li yıllardan itibaren gerçekleştirilen ekonomik ve siyasi sistemi yeniden yapılandırma ve reform hareketleri .(Çevirenin Notu)

<sup>26</sup> Alman nasyonal sosyalistlerin 1933'ten 1945'e kadar olan dönemde kendi ülkelerine verdikleri ad. Großdeutsches Reich yâni Büyük Alman İmparatorluğu olarak da bilinir (ç.n.).

ülkelerinde- 1941-45 yıllarında Almanya ve SSCB arasındaki çatışma Avrupa ve Rusya çatışması olarak incelenmektedir. Rusya'nın merkezi Avrupa'ya müdahalesi ve Baltık devletlerinin birleştirilmesi "kurtuluş" olarak değil, dış kültür gücü tarafından gerçekleştirilen "işgal" olarak gösterilmektedir. Bir kez daha söyleyebiliriz ki bizim "Avrupa yanlısı" tarih konseptimizin temelde,1941-1945 yıllarındaki savaşın Rusya-Avrupa çatışması olduğu faktörünü itiraf eden Avrupa konseptinden farklı olduğu söylenebilir. Benzer şekilde yeni tek ders kitabında 1812 yılının vatanseverlik savaşını sadece özgürlük savaşı karakterli Rus- Fransız savaşı ya da Napolyon'la savaş olarak değil, jeopolitik özellikli Rusya'nın Avrupa'nın birleşmiş güçleriyle savaşı olarak bakılması gerekmektedir. Napolyon Avrupa'ya Rusya'nın etkisi faktörünü ortadan kaldırmak için çalışıyordu.1853-1855 Kırım Savaşı da aynı şekilde incelenmelidir.

Özetlemek gerekirse Moskova metropol tarihçileri <sup>27</sup> tarafından sunulan Rus tarihiyle ilgili yeni eğitim konsepti büyük bir kusur-Rus tarihine Avrupa merkezci yaklaşım içermektedir. Böyle bir konseptin bölünmüş bilinci sayesinde Rus aydınları yabancı ve düşman özellikleri taşıyan Rus dünya görüşüne sahip olmaktadır ancak medeniyet açısından bu bir yatı-kimliklerdir çünkü tecrübeye ve gerçekliğe dayalı değildir. Anlamlıdır ki Avrupalılar da bu tür kimlik taşıyıcılarını Avrupalı olarak kabul etmiyorlar. Yarı-kültür kimliğinin diğer yönü de temelde olumsuz olan kimlik bunalımıdır.

İtiraf etmek gerekir ki Moskova tarihçileri tarafından sunulan tek ders kitabı konsepti yeni bir şey değildir. Bu sağlam geleneğin kökleri Petro reformlarına kadar uzanan yüzeysel Avrupalılaştırma ve bilim ile bizim toplumumuza maliyeti katliam ve kurbanları ile 20. yüzyıldaki büyük Rus Devrimidir. Sovyet döneminde tarihin Avrupamerkezci konsepti, Avrupa medeniyetinden farklı olmayan, antikapitalizm türev formu başka Avrupa olan ideolojik düşünce temeli üzerinde kuruluydu.

Yeni tek ders kitabı yazarlarının bize sunduklarıyla sadece "Avrasya Birliği" kurulmasına değil, "Lizbon'dan Vladivostok'a kadar Avrupa "inşası gibi "anlamsız" işle uğraşmamız gerekir. Ukrayna ile 2013 olayı, bu konuda Avrupalıların bir şey üzerinde hemfikir olduğunu gösteriyor-biz koloni değil, aciz bir periferi<sup>28</sup> olsak bile bu toplum sadece istismar edildiğinde mutlu olacaktır. Çoğunlukla bu bile olmaz. Avrupalılara ilk

---

<sup>27</sup> Moskova'da faaliyet gösteren tarihçiler (ç.n.).

<sup>28</sup> Kıyı,çevre,uç (ç.n.).

etapta kaynaklar ve onlar tarafından belirlenen miktarda ve özellikle insanlar gerekmektedir. Ukraynalılar Meydan'da böyle bir seçeneği kabul ettiklerini gösteriyorlar-çünkü onlar "Avrupalılardır". Sözde Avrupalılar, not düşelim.

Bu arada Rus aydınları arasında "Avrupa olmak için çöküş" Rusya'nın elenmesi gerektiği fikrini savunan ideolojik akim belirgindir. Bu tamamen medeniyet kimliği eksikliğinin sonucudur. Uçlarda-aydınların önemsiz ve marjinal bazı gruplarında yarı ulusal kimliğin oluşumu gözlemlenmektedir. Rus tarihinin yeni eğitim kompleksinin yazarları sundukları konseptin bir toplumsal sözleşme olarak kabul görmesini isterdiler. Bu mümkün değildir. Konsept "vatanseverlere" ek olarak içinde yer alan fikirlerin önceden belirlenmesi ile ulaşılmaz Avrupa modeline yaklaşma için reform tutkusuna sahip "nihilistleri" de biçimlendirecektir.

Böyle bir durumda yapılacak olan nedir? İmparator Qin Shi Huang<sup>29</sup> saltanatının sonunda savaşı devletler döneminde 100 okul arasındaki rekabetin bitmesine sebep olan bir kararla, tarım, tıp ve kehanet üzerine olanlar hariç bütün kitapların yakılmasını, 460 filozofun gömülmesini emretmişti. Bu tür bir eylemin sonucunda sonraki krallık döneminde Çinin resmi ideolojisi Konfüçyüsçü lük olarak onaylandı. Güçlü bir Konfüçyüsçülük kırılmaz bağlarla Çin medeni kimliğini oluşturur. "İmparator Qin Kararı" tabii ki Rus kimliğinin oluşma sürecindeki yeni kargaşanın derinleşmesine yol açacak krizlerde reel olabilecek bir aşırılıktır.

Aşıkardır ki - teklif olunan kavramlar değiştirilerek düzeltilemez. Sadece "Doğu Avrupa" yerine "Avrasya" yazarak, sonra da öğrencilere "Avrasya" ve "Avrasyalı" kelimelerini kullanarak Rusya'nın "fillerin vatani" olduğunu anlatmakla olmaz.

Takdim olunan konsept formasyon yaklaşımından çıkmıştır ve konseptte Avrupa merkezci anlayışların - "feodalizm" ve "feodal" kavramlarının olmaması başarı olarak değerlendirildiği açıktır. Ancak bu yeterli değildir. Rus tarihinin yeni eğitim konsepti metnini incelerken biz devletin öngördüğü ideolojik parametreler için bir birkaç alternatif proje oluşturulmasının arzu edilen bir durum olduğu zannediyoruz. Özellikle kaynak yaklaşımı Moskova okulundan farklı olarak, teori merkezli Petersburg Tarih Okulunun projeye katılması önemlidir. Düşüncelerin Rusya'nın liberal yönlü gelişimi

---

<sup>29</sup> ilk Çin imparatoru ve Qin Hanedanlığının kurucusu (ç.n.).

dışında değerlendirilmesi gerekmektedir. Rus tarihi olarak, bugün gereksiz olan Marksist terminolojiden temizlenmiş İ.Y.Froyanov'un konsepti - bazı tarihçilik sorunlarına rağmen Kiev Rusya'sının tarihi kaynakları kullanılmalıdır. Moskova döneminde temel çalışma olarak akademisyen S.B. Veselovsky ve Prof. RG Skrynnikov'un çalışmaları temel olarak alınmalıdır. Kargaşa zamanı- R.G Skrynnikov ve okulu, aynı zamanda A.L Stanislavsky. 17. yüzyıl tarihi için P.V. Sedov'un çalışması gereklidir. Kültürel kırılmanın sonraki dönemi için P.N.Milyukov'un "Rus kültür tarihi denemeleri "ne kendi liberal söylemi dışında dikkat etmek gerekir.

Ve en önemlisi tek Rus tarih ders kitabı temeline akademisyen L.V.Milov'un konsepti yerleştirilmelidir.<sup>30</sup>

---

<sup>30</sup> Milov L.V. (1998 ) Büyük Rus Çiftçisi ve Rus tarihsel sürecinin özellikleri. Moskova; Milov. L. V. İklimsel doğal faktörler ve Rus tarihsel sürecinin özellikleri. <http://statehistory.ru/3039/Prirodno-klimaticheskii-faktor-i-osobennosti-rossiyskogo-istoricheskogo-protssesa/>